

Başar Başarır'ın Öykülerinde Ferdî ve Toplumsal Temalar¹ *Individual and Social Themes in the Short Stories of Başar Başarır*

DOI: 10.5281/zenodo.18198247

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
10.09.2025

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
24.12.2025

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2025

**Türk Dili ve
Edebiyatı
İncelemeleri
Dergisi**

Şevval AĞAR

Türk Dili ve Edebiyatı Bilim
Uzmanı

sevvalagar3505@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0009-0008-2325-3840>

Öz

Türk öyküsü, tahkiye geleneği ile başlayıp yüzyıllık kültürel deneyimini Batı'nın senteziyle harmanlayarak günümüzdeki anlatı sanatına dönüşür. 1980 Dönemiyle belirli kalıpları kıran günümüz öyküsü; ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerden etkilenerek farklı arayışların zenginleştiği bir yapıya bürünür. Günümüz öykü yazarları arasında farklı ve önemli bir çizgi yakalayan Başar Başarır, öykülerinde modern ve postmodern teknikleri kullanır. Eserlerinde hem bireyin iç dünyasını hem de toplumsal meseleleri kurmacanın imkânları içinde işler. Başarır'ın öyküleri; zengin tematik evren, deneysel dil kullanımları, ironi ve mizah unsurlarının pratiğe dökülme biçimleriyle özgünleşir.

Bu çalışmada Başar Başarır'ın yayımlanan dokuz öykü kitabından hareketle temalar incelenirken betimsel yönetime başvurulmuştur. Yapılan incelemeler neticesinde öykülerdeki ferdî ve toplumsal temaların edebî, psikolojik ve sosyolojik etmenlere bağlı şekilde gerçekçi bir tavırla ele alındığı gözlemlenmiştir. Bu da Başarır'ın bireysel ve toplumsal meselelere yönelik farkındalık yaratan tespitlerinin, toplumsal gerçekliğin dışavurumu şeklinde kurguya yön verdiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Başar Başarır, öykü, tema.

Abstract

The Turkish short story tradition, initiated through narrative storytelling, blends a century-long cultural experience with Western influences, evolving into today's art of narration. Since the 1980s, contemporary Turkish short stories have broken away from traditional patterns and have taken on a richer structure, shaped by economic, social, and political developments and further enriched through various new explorations. Among contemporary short story writers, Başar Başarır occupies a distinct and important position, employing modern and postmodern techniques in his stories. He explores both the inner world of the individual and social issues through the possibilities offered by fiction. Başarır's stories stand out for their broad thematic range, experimental use of language, and unique application of irony and humor.

In this study, thematic analyses were conducted descriptively based on Başar Başarır's nine published story collections. These analyses reveal that individual and social themes within the stories are realistically addressed, influenced by literary, psychological, and sociological factors. This highlights Başarır's perceptive observations on individual and societal issues guide his narratives toward expressions reflective of social reality.

Keywords: Başar Başarır, Short story, theme.

¹ Bu yazı, "Başar Başarır Öykülerinde Tematik Kullanımlar" adlı yüksek lisans tezinde yer alan ilgili bölümün genişletilmiş hâlidir.

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 3 - Number: 2 p. 114-127, Winter 2025

GİRİŞ

Edebiyat, insanı ve insana dair tüm yaklaşımları içeren psikotarihin önemli parçalarından biridir. İnsan, merak güdüsü doğrultusunda varlığı ve yaşamına anlam arar. Bu arayış, geçmişten günümüze dek mütemadiyen öğrenme ihtiyacını açığa çıkarır. Merak güdüsü ise bir noktadan sonra yaratma eylemine zemin hazırlar. İlk sanat kuramı olan Aristoteles'in *Poetika*'sında yaratma eyleminin bahsi, öykünme yani mimesis ile başlar. Söz konusu öykünmenin başat unsurlarından biri de doğadır. Doğanın fiziksel taklidi; yaşamsal olayları kapsayan mythos, komedi ve trajedi türleriyle sanatsal bir düzlemde aktarılır (2014: 11-12). İnsanın anlatma ve dinleme ihtiyacının edebiyata yansması ise tahkiye geleneği ile somutluk kazanır. Nitekim hikâye kavramının tanımsal esnekliği, tahkiyeleri de kapsamayı öngörür (Bates, 2001: 7). Bir tür olarak günümüzde yer edinene dek tarihteki tüm tahkiye ürünleri; hikâye, öykü ve anlatı adlarıyla kendine has bir külliyyat oluşturur.

Türk edebiyatında öykünün tekâmülü, tahkiye geleneği ile başlayıp halk ve divan edebiyatından edindiği belirgin bir kültürle beslenir. Halk edebiyatındaki nazım-nesir karışık destanlar, kahramanlıkların anlatıldığı en eski anlatılar olarak bilinir. Bu dönemde yaşayan âşıkların, ehli dillerin anlatıları, Anadolu coğrafyasında yaşanan gerçeklikler halk hikâyelerini öne çıkarır (Kolcu, 2011: 17-18). Divan edebiyatında kaleme alınan fetihnâme, siyer, kısas-ı enbiya, gazâvâtnâme, menâkıbnâme ve manzum tarzda yazılan mesneviler hikâye geleneğini sürdürülmesinde önemli rol oynar. Bu dönemin mesnevilerinde, aruz vezni kullanılmasına karşın dil, halk edebiyatının etkisiyle sadelik taşır (Kavruk ve Pala, 1998: 491-493).

Tarihsel gelişim evresinde hikâye, kökenini Doğu'dan alırken biçim ve formunu Batı edebiyatı ile oluşturur. Tanzimat Dönemi ile Batılı anlamda yazılan ilk hikâye örnekleri; teknik olarak kusurlu, modern anlayıştan uzak, geleneksel hikâye yapısına yakındır (Demir, 2006: 3-4). Tanzimat İkinci Dönem ve Servet-i Fünun Dönemi ile modernleşmeye başlayan Türk hikâyesi, Cumhuriyet Dönemi ile belirgin bir olgunluğa ulaşır (Argunşah, 2004: 204). 1950-1960 yılları, öykünün teknik olarak geleneksel yapıdan koptuğu dönemdir. Bu dönemdeki siyasi baskılar ve toplumsal meseleler, içe dönük, bireyi esas alan öyküleri öne çıkarır (Dirlikyapan Özata, 2010: 200). Dönemin öykülerinde bunalım hâli, modernizm baskısı, mistik ve dinî eğilimlerin etkisiyle farklı bir yapı oluşturur. Bu çeşitli yapı, 1980 dönemi postmodern öykünün temelini oluşturur (Emre, 2006: 20-21). Belirgin bir olay örgüsüne sahip olmayan roman formuna yaklaşmakla birlikte öyküye daha yakın duran ve zaman zaman şiirsel bir anlatıma yönelen metinler, ilk bakışta anlamsız gibi görünür ancak estetik ve biçimsel özellikleri sayesinde edebî bir değere ulaşarak anlatı sanatında işlevsellik kazanır (Evis, 2021: 28). Böylelikle 1980 sonrası dönemde toplumsal, siyasal ve kültürel gelişmelerden etkilenen öykü, biçim ve içerik olarak kırılma yaşar; edebî türlerin iç içe geçtiği günümüzdeki anlatı sanatına dönüşür.

Çağdaş öykü yazarı Başar Başarır, Türk edebiyatında alışılmışın dışında özgün bir edebî duruş sergiler. 1980 sonrası öykücülüğüne yenilikçi tavrıyla katkıda bulunan yazar, öykünün yanı sıra roman, deneme-eleştiri türlerinde eserler verir. Öykü ve roman türlerinde aldığı ödüllerle dikkat çeken Başarır, bilinçli bir okur kitlesine hitap eden eserler kaleme alır. "*Yapmaktan en mutlu olduğu işin yazmak*" (Parşomen, 2019) olduğunu belirten Başarır, eserlerinde postmodernizmin etkisiyle dil oyunları yaratır. Türkçeyi kullanma becerisi, öykülerinde yalın ve akıcı bir dilin oluşumuna zemin hazırlar. Sade, gündelik konuşma dili yanında kullandığı geleneksel ve kültürel motifler, yazarın özgün söylem tarzını oluşturur. Öykülerinin birçoğunda, kalıplaşmış mahallî söylemler yer alır. Yaşadığı toplumun meselelerini duyarlılıkla gözlemleyen yazar, yarattığı kurmaca gerçeklik ekseninde yaşanmış veya yaşanması mümkün olayları eserlerinde harmanlar. Yazarın öykülerinde, gerçek hayatta karşılaşılmaması

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 3 - Number: 2 p. 114-127, Winter 2025

muhtemel kişi ve olaylara rastlanır: “Öykülerinde toplumun hemen her kesiminden insan tiplerine yer veren yazar, daha çok sıradan, sokaktaki insan tipini tercih eder. Argo, mahallî veya samimi söylemleri bu tipler aracılığıyla eserlerine taşır”(Evis, 2018: 3697). Bu kişi ve olayları, bireysel ve toplumsal temalara yön veren unsurlarla işler. Yazar, öyküye başlarken okura sunduğu ileti ile bu durumu belirginleştirir: “Bu kitaptaki olayların ve karakterlerin tamamı elbette ki kurgusaldır. Ancak anlatılanların gerçek hayattaki olay ve karakterlerle benzerlikleri hiç de kurgusal değildir” (Başarır, 2014: 17). Öykülerdeki olay örgüsü ve tema, kişilerle uyumlu bir bütünlük gösterir. Öykülerinde yer yer modern ve çoğunlukla postmodern etkiler görülürken modern ve postmodern teknikleri sıklıkla iç içe kullanır. Ayrıca Başarır, hiciv ve ironi içeren söylemler ile metni daha eğlenceli hâle getirir. Kurgudaki kesintiler ve araya girişler ise okuru aktif bir okuma ve düşünme eylemine yöneltir.

Başarır’ın öykülerinde tema, ferdî ve toplumsal bağlamda öne çıkar. Ferdî temalar, ontolojik bunalımdan hareketle yabancılaşma, kaygı ve ikili ilişkiler temelinde oluşan hisler aşk duygusu etrafında kurguda işlevsellik kazanır. Toplumsal temalar ise komün bir uyku hâli karşısında bireyin uyanışı, kadının cinsellik ekseninde metalaştırılması, evlilik baskısı ve bu baskının doğurduğu sonuçlar ile belirginleşir. Başarır’ın öykülerinde, ferdî ve toplumsal temalar özelinde dikkat çeken temel hususlardan biri erkek hegemonyasıdır. Öykülerde, erkeklerin yanı sıra kadınların da varlığı görülür ancak kadın, belirgin bir hüviyet kazanamaz. Tematik yaklaşımla incelenen öykülerin neredeyse tamamında erkek, erkeğin bakış açısı ve eril söylemleri baskındır. Beliren temalarda, ekseriyetle çıkan sorunların erkek odaklı ve kaynaklı olması; yazarın, eril hâkimiyete karşı eleştirel tavrını yansıtır.

1. FERDÎ TEMALAR

1.1. Ontolojik Bunalım

Belirli bir bilinç düzeyine ulaşan insan, ontolojik bakımdan bir anlam arayışına girer. Bireyin dış dünyadan sıyrılıp kendi dünyasına yolculuğu, farkındalık bilincini yansıtır. Sokrates, üstün olmanın koşulunun insanın kendini bilmesi ve tanımasıyla mümkün olabileceğini ifade eder (Eflâtun, 1989: 87). Kendini tanımak ve yaşama anlam bulmak için verilen çaba, bir noktadan sonra varoluş sancısına dönüşür. Modern hayatın açmazları ile ontolojik sorgulamalara yönelen birey, edebî eserlerde varoluşçu felsefenin sıkça işlenmesine zemin hazırlar. Çünkü “varoluşçu felsefe, 20. yüzyılın kapitalist dünyasında kendine bir çıkış yolu arayan modern insana çareyi kendinde bulabileceği alternatifler sunar” (Evis, 2020: 6-7).

Başarır’ın öykülerinde ontolojik bunalım teması, bireyin anlam arayışı sırasında deneyimlediği sancıyı yabancılaşma ve kaygı şeklinde iki ayrı sonuçla görünür kılar. Yabancılaşma, farkındalığı yüksek olan erkeklerin toplumdan sıyrılarak kendi özünü var etme çabası ile görülürken kaygı ise söz konusu arayış sonunda eylemsizlikle belirginleşir. *Havaalanında Satılmayan Kitaplar*’da bulunan “Hep Aynı Başlangıç Hep Aynı Bitiş” öyküsündeki yabancılaşma teması, üniversite öğrencisi genç bir adamın yaşama karşı sorgu hâliyle belirginleşir. Öyküde, anlam arayışının çıkmazına sürüklenen gencin zihinsel sayıklamaları, kendi duygularına ve toplumsal kabullere karşı hissizleşmesiyle yabancılaştırma temasını güçlendirir: “Yarın günlerden ne çarşamba mı? Çarşamba olamaz, neden? İşte. Bugün neydi? Unut bugünü, peki. Yarın günlerden ne? Neden bu masada oturuyor, neden bu kadar yorgun? Neden bu kadar az şey biliyor? Bildiklerini de unut, niye? Unut işte, tamam” (Başarır, 2015: 227). Gencin; günlerin akıp gidişine, gündelik rutinlerin yarattığı yılgınlığa, karşılaştığı olaylara yönelik kayıtsızlığı zihinsel karmaşası ve dolayısıyla varoluşsal çıkmazlarına işaret eder. Öyküde, düşünme eyleminin ağırlığını taşıyan genç, farkındalık bilincinin çıkmazında kalır: “Düşünceler ne çelimsiz, düşündükçe yavaşlıyor gece. Köşede bir çöplük, zihinde bir çöplük” (Başarır, 2015: 227). Ayrıca tematik bağlamı güçlendiren bir diğer karine ise annesinin ölümüne karşı gencin tepkisizliğidir. “Anne, annen öldü. Niye? Öldü işte”

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 3 - Number: 2 p. 114-127, Winter 2025

(Başarır, 2015: 228). Albert Camus'nün *Yabancı* romanındaki “Bugün annem öldü. Belki de dün bilmiyorum” (Camus, 2017: 11) söylemi ile Başarır'ın “Eylül 77, babam iş gezisinde annem yeni ölüyor. Ben neredeyim?” (Başarır, 2015: 228) ifadeleri kişideki belirsiz ruh hâlinin benzer doğrultuda işlendiğini gösterir. Öyküde, kişinin kendi yaşamına, duygularına, toplumun değer yargılarına uzak düşüşü yabancılaşma teminin ontolojik bağlamda işlevsel şekilde kullanıldığını doğrular.

Havaalanında Satılmayan Kitaplar'da bulunan “Big Ben” öyküsü, hakkında doğrudan bilgi verilmeyen bir adamın bilinç akışıyla başlar ve devam eder. Düşünce düzlemini altı bölüme ayıran adam, insanlardan ve mekânlardan soyutlanmak ister. “Ruhsal bunalıma sahip kişiler için mekân, çıkmazlarla dolu bir bunalım yaratır” (Oğuz, 2012: 15). Yaşamak için anlamlı bir sebep arayan adam, bu arayışın sonunda toplumsal değerlere, mekân ve insanlara yabancılaşır. Mekân algısını yitiren birey, iç dünyanın önemine dikkat çeker: “Değişmeyen mekânın, bedenindi. Bedeninde yaşıydın. Kent yoktur. Varlığını yanında taşırsın, bırakamazsın. Odaya girdiğinde oda senin şekline girer, oda sana bürünür. Sen de odaya. Mekâna şeklini veren, mekânı biçimleyen ve mekânın şeklini alan” (Başarır, 2015: 195). Bulunduğu mekânlardan uzaklaşmak isteyen bireyin sıkıntısı, aslında kendi zihninden kaçış isteğine işaret eder. Varoluşsal bir bunalım yaşayan birey, bu durumdan kurtulmak amacıyla bir mekân arayışına yönelir ve söz konusu kaçış eğilimi eleştirel bir bakışla değerlendirilir. Bu istek, Baudelaire'in *Paris Sıkıntısı* adlı şiir kitabında geçen dizeyi anımsatır: “Her nerede değilsem, orada mutlu olacaktım gibi gelir” (2006: 76). Birey, anlam arayışına geçerli bir sebep bulamazken farkındalık edinir. Başarır, insanın farkındalık olgunluğunda, kendi iç dünyasına yönelip kendini tanıması ve buna uygun bir şekilde yaşamını inşa etmesi gerektiğini öyküdeki adam aracılığıyla okura iletir.

Varoluşçular, bireyin kendi özünü oluşturduğu ve tanıdığı ölçüde anlamsızlıktan kurtulabileceğini ifade eder (Sartre, 2005: 61). Öyküde yabancılaşma yaşayan birey, kendisi dışındaki tüm insanları nesneleştirir. Onlar ve ben şeklinde kurulan cümleler, toplumdan soyutlanan adamın aradığı şeyin kendi özü olduğu farkındalığını yansıtır. Bu doğrultuda “Zaman benim, ben yoksam geçmiyor o da. Ben yokken anlamı da gereği de yok” (Başarır, 2015: 198) alıntısı; Ömer Hayyam'ın rubailerinde geçen “Ben düşündükçe var dünya, ben yok o da yok” (Eyüboğlu, 2003: 9) dizesini anımsatır. Alıntılardan hareketle Descartes'ın “Düşünüyorum öyleyse varım” (2017: 46) sözüne yapılan çağrışımlar, söz konusu temayı güçlendirir. Adamın belirsiz ruh hâli ve yaşantısı olarak dikkat çeken yabancılaşma, tematik bağlamda mekân ve topluluk algısının yitimidir. Öyküde, arayışın aslında uzaklaşma ve özünü bulma isteğiyle son bulması dikkat çeker.

“Modern edebiyatın tematik bağlamda edebî metinlere kattığı önemli yeniliklerden birinin yabancılaşma kavramı olduğu söylenebilir” (Ersoy ve Karadeniz, 2022: 800). Ontolojik bunalım temasında yabancılaşma olgusunun; bireyin toplumdan, bilhassa mekân algısından kaçışı, özüne dönük arayışı olarak belirdiği Başarır'ın seçili öykülerinde kaygı, ileri yaş sendromu yaşayan erkeklerin kaygıyla yüzleşmeleri yerine durumu kabullenmeleri ve bu nedenle hareketsiz kalmaları biçiminde ortaya çıkar. Bu sendroma ilişkin 95 kişiden oluşan araştırmada, orta ve ileri yaş erkeklerin fiziksel ve ruhsal sıkıntılarının yanı sıra yaşadıkları kaygı, umutsuz bir kabullenişle sonlanır. Kişiler, yaşamı ve sorunları kabul edip gayret gösterme noktasında istekli olsalar da eylemi gerçekleştirme durumunda sorun yaşar (Öztan Ulusoy, 2020: 12). Başarır'ın öykü kişilerinin çoğu anılan kaygı temasını doğrular nitelikte karakterize edilmiştir. *Teklifinizle İlgilenmiyorum* öyküsünde Reha Bey'in kaygısı, yaşamın anlamsızlığından çıkma isteği ile başlasa da kabullenişle sonuçlanır: “Ne mi istiyoruz Reha, senden ne mi istiyoruz? Oğlum, aç gözünü, onu istiyoruz. Git havalı bir dövme yaptır, kulağını deldir, tektaş bir küpe tak. Ne bilelim, mesela şöyle 1400 cc motor al. Onu istiyoruz. Kırk üç yıldır kemer sıkmaktan yorulmadın mı? Bırak düşün artık pantolonun aşağı, donun gözüksün biraz” (Başarır, 2013: 57). Başarır'ın *Havaalanında Satılmayan Kitaplar*'ında bulunan “Herkes Kızsın” öyküsünde ise Doç. Şerif'in kaygısı da benzer şekilde neticelenir: “Artık orta yaşı aştığını kabul etmeyi öğrenmiş olan benim

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 3 - Number: 2 p. 114-127, Winter 2025

kuşağım, gerçi tamamı koca bir alık sürüsüdür. Açık söylemek gerekirse bugün yapılan ve yazılan hiçbir şeyi beğenmiyorum” (Başarır, 2015: 16). Öyküde, ileri yaştaki akademisyenin ontolojik bunalımı, mütemadiyen eleştirel bir tavırda olması ve hayatın anlamsızlığını sorgulamasıyla belirginleşir. Kaldı ki öykünün “*Hayat nasıl yaşanmalı?*” (Başarır, 2015: 15) sorusu ile başlaması, Camus’nün ‘hayatın yaşanırılığı’ teorisine olan çağrışımı ve satır arasına eklenen “*Nedir hayât, uzayan ıztırâbdan başka*” (Başarır, 2015) ifadesi kaygı temasını güçlendirir.

1.2. Aşk

İnsan, yaşamı boyunca çevresiyle duygusal bir bağ kurmaya çalışır. Bu duygusal bağ; haz, aşk, ilahi sevgi, nörolojik uyarı ya da evrimsel döngüyü sağlamak için bir çekim olarak farklı şekillerde hissedilebilir. Aşk, sözlükte “*bir kimse veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık duygusu*” (TDK, 2025) olarak tanımlanırken edebî eserlerde, ikili ilişkiler bağlamında çokça yer alır. Aşk hakkında yapılan tanımlar arasında öne çıkan ve yaklaşık 2500 yıl öncesine dayanan Platon’un *Şölen* (symposion) adlı eseri, aşka dair diyalogları ile günümüzde dahi güncelliğini korumaktadır: “*Aşk her insanda mevcuttur; aslımızdaki diğer yarımızı arar, iki kişiden bir kişi yapmaya çalışır ve insanın doğasından kaynaklanan yarasına ilaç olur. Her birimiz bir bütün insanın eşleşen yarılarıyız ve her birimiz bize uyacak o diğer yarımızın arayışı içindeyiz*” (2015: 55-56). Bu doğrultuda insan, aşk duygusunu paylaşacağı kişiyi arar ancak bu arayış her zaman mutluluğu sağlamaz. Başarır’ın seçili öykülerinde de aşk duygusu, tematik olarak umutsuzluğu doğurur. Öykülerde, ikili ilişkilerin yozlaşması, bireylerin yalnızlaşması, mutsuz ve umutsuz birliktelikler dikkat çekici bir benzerlik doğrultusunda aşk temasını açığa çıkarır.

Teklifinizle İlgilenmiyorum adlı kitapta bulunan “Seher” öyküsünde, eşi tarafından aldatılan Seher’in intihar etmesi işlenir. Aşk ile başlayan evliliğin aldatmayla sonlanması, Seher’de duygusal bir karmaşa yaratır: “*Onu dinlerken aslında sadece kendimi düşünüyorum. Cüneyt sıvıştığından beri tam olarak ne hissettiğimi bulmaya çalışıyorum: kızgınlık, kırgınlık, endişe?*” (Başarır, 2013: 16). Umutsuzluğa düşen Seher, yaşadığı ihanet ve büründüğü yalnızlık hissi karşısında intihar eder: “*Küçük adımlarla balkona doğruyum. Biliyor musunuz, Ben Seher’im. Sabahın ilk ışıklarına doğru uçabiliyorum*” (Başarır, 2013: 26). Başarır, tematik bağlamda aşk duygusunu, kişide yarattığı hissi karmaşa ve Seher’in hayatına son vermesiyle belirginleştirir.

“Üç Şehrin Hikâyesi” adlı öyküde ise piyes yazarı ve Esin’in aşkla başlayan ilişkisi, yine yalnızlık duygusuyla son bulur: “*Meğer bütün o mesut saatler, durup dururken gülüşmeler, öpüşmeler, hepsi aniden sizi kaybetmek içinmiş*” (Başarır, 2015: 42). Öyküde ikili arasında yoğun duygularla süren aşkın, çıkar odaklı olduğu aşıkârdır. Böylece piyes yazarı yalnız kalır, Esin’in başkasıyla evleneceğini öğrenince ise umutsuzluğa kapılır. Yaşanan aşkın yalnızlık ve umutsuzluk ile son bulması kurgunun en dikkat çekici yönlerindendir. *Bize Umut Gerek* adlı kitabın “Monica” öyküsünde de aşk duygusuyla başlayan mutlu bir evliliğin aldatmayla sonlanması işlenir. Monica adlı bir kadın ile aldatılan kadının hisleri anılan temayı belirginleştirir: “*Unutamamak bazen insanoğlunun en büyük belası oluyor. Aradan uzun zaman geçtikten sonra da hatırlayacağımı biliyorum bu olayları, bugünkü gibi*” (Başarır, 2014: 128). Öyküde, aşkın beraberinde getirdiği yalnızlık duygusu, eşinin sürekli iş seyahatlerine çıkması üzerinden kadının yaşantısı aracılığıyla yansıtılır. Bu tema başlığı altında “*Bir Sarmaşıktır Ken*” öyküsünde de benzer bir son görülür. İkili ilişkiler kurma noktasında aldatma sorunuyla karşılaşan genç adam, aşkın sonucunda yaşadığı yalnızlığı vurgular: “*Yalnızlığa karşı alınabilecek bir önlem yok. İhanetin o malum kokusu var yalnız*” (Başarır, 2015: 182).

İncelenen öykülerde, aşk duygusunun ihanetle son bulması hem tematik hem de kurgusal anlamda ortak bir kompozisyon yaratır. Öykülerde aşk duygusuyla başlayan ikili ilişkilerin yitimi,

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 3 - Number: 2 p. 114-127, Winter 2025

kişilerde yalnızlık ve kanıksanmış bir umutsuzluk hissini var eder. Başar Başarır'ın öykülerinde aşk, idealize edilen bir duygudan çok, bireyi yalnızlığa ve umutsuzluğa sürükleyen kırılmalı bir bağ şeklinde işlenir. Aşkın başlangıçta vaat ettiği yakınlık ve mutluluk, öykü karakterlerinin yaşadığı ihanet, yabancılaşma ve duygusal kopuşlarla yerini hayal kırıklığına bırakır. Böylece Başarır, aşkı sadece romantik bir duygu olarak değil, bireyin içsel çatışmalarını ve toplumla kurduğu bağları sorgulayan eleştirel bir metafor olarak kurgular.

2.TOPLUMSAL TEMALAR

2.1. Bireysel Uyanış

Edebî eserlerde ekseriyetle beliren başkaldırı teması, mevcut düzende toplumsal bir uyku hâline karşı bireyin uyanışını temsil edecek biçimde yansıtılır. Kişi, yaşadığı hayatta temel hak ve özgürlüklerin adil olmadığını fark eder ve bu doğrultuda tepki geliştirir. Farkındalık bilincine ulaşan birey, yaşamı için yeni bir düzen arayışına başlar. Toplumsal normlara karşı tepki geliştiren birey, yeni bir kimlik arayışına girer. Eleştirel düşünce yönteminin önemli isimlerinden olan J. Derrida'nın, yapısöküm kavramında kimikleşme; öteki yapıdan ayrılan özerklik, genel kanıdan kopan teklilik şeklinde yorumlanabilir. Alışlagelen toplum kurallarında baskılanan birey, onlara karşı biz olgusu ile yeni bir düzen inşa etme mücadelesine başlar (Bilgin, 1999: 58-62). Marks, bireyin gösterdiği bu mücadeleyi, *Komünist Manifesto*'da sınıf mücadelesi olarak yorumlar (Marks ve Engels, 2018: 52). İdeolojik yaklaşımların, sanata estetik bir yön verdiği hatırlandığında sınıf çatışmasını yansıtan eserlerin toplumsal gerçeklik taşıdığı söylenebilir. Plehanov, bu doğrultuda sanat ve faydanın, toplumsal bir bütünün parçaları olduğunu ve yaşam için gösterilen tüm eylemlerin sanatla birleşerek edebî eserlerde açığa çıktığını vurgular (Moran, 2020: 42-52). Başarır'ın uyanış temasında kimlik arayışında olan bireylerin tepkisi; metropol ve kırsal kesimde keskinleşen otoriteye yöneliktir. Öykülerde temayı belirginleştiren kişiler ve olaylar, gerçek hayatta görülmesi muhtemel bir kurmaca gerçeklikle ironik biçimde kaleme alınır.

Teklifinizle İlgilenmiyorum adlı öykü kitabındaki “Yuh Deveci” öyküsünde taşra yaşantısında kurulan çıkar odaklı ilişkiler işlenir. Yolsuzlukla elde edilen gelir, ağa-derebeylik sisteminin baskısı altında kalan yargı gücü ile tematik bir nitelik kazanır. Öyküde, Faik adlı kişinin ağa babasının imkânlarını kullanarak yolsuzlukla odun satışını işleyen Başarır, eleştirel bir üslupla öyküyü sürdürür. Tematik bağlamda, güçlü toprak sahiplerinin otoritesi; ağaların tüm dışlarını altın kaplama yaptırmaları ve sıklıkla haram kelimesini kullanmalarıyla somutlaşır: “*Arif Ağa'dan sonra Odayeri'nde işler değişmiş. Artık ormanın haracını reisin oğulları yiyormuş. Reis mühim adam. İktidar fırkasının İstanbul'daki üç numaralı azası. Fırka azasında o vakitler kaçak göçek yoktu. Diledikleri kadar ağaç kesip hepsini oduna satıyordu oğlanlar. Orman idaresi de ses etmiyor, edemiyordu*” (Başarır, 2013: 100). Başarır, Arif Ağa'nın oğlu Faik'in ağa statüsünden faydalanıp işgüzar hâlini öne çıkarırken orman idaresinin bu feodal düzene boyun eğişini, taşra halkı ile işbirliği içerisinde oluşunu eleştirir. Öyküde beliren bu eleştirel yaklaşım, otorite karşısında bireyin uyanışını temsil eder.

Yazarın aynı öykü kitabının “Distolcüler” öyküsünde memur stajyeri olan Gündüz'ün, Suat Bey tarafından ticaret adı altında dolandırılması ve ironik bağlamda yargılanması işlenir. Toplumsal yozlaşmanın hâkim olduğu bir taşra yerleşkesinde Gündüz, temiz kalan ve dolandırılan kişi olarak öne çıkar: “*Adımın Gündüz olduğunu duyunca gözleri parladı. Tam aradığı adam, tam ihtiyaç duyduğu isim ben idim*”... “*Ancak her zor iş gibi bunu da yapacak benim gibi genç, yüzüne bakılır, güvenilir elemanlara ihtiyaç vardı (...). Bu vasat meziyetlerimle tam onların istediği adam olmuyor muydum?*” (Başarır, 2013: 112-132). Öyküde, Gündüz'ün suçsuzluğu aşikârdır. Buna rağmen “Bir Kaçıklar Mahkemesi” adlı yargı gücünün karşısına çıkarılır. Öyküde, bir milletin üst gücü olan yargı mahkemesi,

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 3 - Number: 2 p. 114-127, Winter 2025

köylüler eşliğinde rakı masasına kurulur. Hâkimler, Gündüz'ün kararını açıklamak için namaz kılıp sonrasında altın suyuna batırılmış dolma kalem ile masada buldukları helva kâğıdına yazılacak kararı tartışırlar. Rakı içen hâkimlerin karar vermeden hemen önce namaz kılmaları, toplumsal dejenerasyonun yanı sıra inanç sisteminin de yozlaşmış şekilde kullanıldığını örnekler: “*Her şey tamamdı, hukuki protokol eksiksiz uygulanmış, namaz kılınmış, günah onlardan gitmişti*” (Başarır, 2013: 134-136). Öyküde, ahlaki yapının din ile perdelenmeye çalışılmasına dikkat çekilir. Yaratılan tiplerin de belirtilen unsurlara uygun kişilerden meydana geldiği ve böylelikle olay örgüsü, şahıs kadrosu ve tematik atmosferin verilmek istenen mesaja uygun bir içerik sunduğu görülür: “*Distolcüler’de mevcut kişileri tiplendiren genel eğilimleri, daha çok toplumsal düzenin bozulmasına neden olan davranışlardan meydana gelir. Büyük şehirlerde kalpazan ve fırsatçıların yaptıkları; kırsal kesimde amir konumundaki devlet memurlarının görevlerini kötüye kullanmaları, varlıklı insan tipinin çekirdek aile yapısına zarar vermesi ve taşra kesiminin cahilliği bunlara örnek olarak gösterilebilir*” (Evis, 2018: 3699). Öyküde, taşradaki cahil halkın sorgu sualsiz egemen güce itaati, adalet sınıfının görevini ve düzen amacını kötüye kullanması çıkar düzeyinde otoriteyi baskın kılar. Öyküdeki uyanış temasını öne çıkaran en önemli karine ise Gündüz'ün inanç ve adalet sisteminin sapmaları karşısında her şeyin farkında oluşudur: “*Kaytan bıyıklı kel Ali Bey’in zatında bütün bir taşra esareti vücut buluyor, ruhumu boğmaya uğraşıyordu*” (Başarır, 2013: 123). Öyküde, taşralı halkın toprak sahibine duyduğu itaat karşısında Gündüz'ün tek başına verdiği mücadele bireysel uyanış temasını güçlendirir. Dolayısıyla Başarır, “Distolcüler” öyküsüyle ağa-köylü-taşra ekseninde otorite-sistem-birey eleştirisini belirginleştirir.

Başarır'ın bireysel uyanış temasını güçlendiren bir diğer öyküsü ise *Teklifinizle İlgilenmiyorum* adlı kitapta bulunan “Hangi Şeyler”dir. Öykü, üniversite öğrencisi Eren'in patronunun makalesi için bir saha araştırması yapmasıyla başlar. Tahrir Meydanı denen bir park alanında bulunan ağaçların kesim kararı ve kentsel dönüşüm planı karşısında bölgedeki halkın ayaklanması, öyküdeki başkaldırı temasını belirginleştirir. Eren, gerçekleşen olaylara yönelik önce tarafsız ve alaysı bir tavır sergilerken bölgedeki halkın yaşadıklarını gözlemledikçe onlarla empati kurmaya başlar. Öyküde, sistem karşısında halkın direnişi ironik bir üslupla işlenir: “*Aynasızların sıktığı gaz Boğaz sisi gibi çökmüş meydanın üzerine. Sokağın ortasına deve kadar yazmışlar ‘bu gaz bir harika dostum’ diye*” (Başarır, 2013: 160-161). Başarır, öyküdeki kişileri toplumun farklı kesimlerinden seçmiştir: “*Aslında her türlü manyak var ama çoğunluğu normal tipler. (...) Robertliler bile burada. Hani Robert Kolej’den adam çıkmazdı? (...)karşılık olarak ben de ona telefonumdan kırmızılı kadını, siyahlı kadını, Vandetta maskesi takmış şişman başörtülü teyzenin fotoğrafını gösteriyorum*” (Başarır, 2013: 162-163). Diktatörce bir tavır gösteren yönetim, halkın örgütlenmesini engellemek için çeşitli kısıtlamalara başvurur. Bölgedeki birçok etkinlik sonlandırılır; alkol, küfür ve hakaret yasağı getirilir. Ağaçların kesilmesine başkaldıran komüne, sistem tarafından çapulcu ifadesi kullanılır. Otoriter gücün baskısını açığa çıkaran öyküde, ağaçlar için isyan eden halkın mücadelesi; bireysel uyanış temasını doğrular niteliktedir. Öyküde işlenen zaman, olay ve kişiler gerçek hayatta görülebilecek bir kurmaca gerçeklik doğrultusunda ele alınmıştır. Öyküdeki çapulcu ifadesi, halkın direnişi, sistemin baskısı ve yasakları tematik yapının belirginleşmesinde işlevsellik kazanır. Bireysel uyanış temasını öne çıkaran unsurlar ve olay akışının benzerliği, 2013 yılı Taksim Meydanı Gezi Parkı Olayı’nı anımsatır. Başarır'ın öykü kitabını da bu olayla aynı yıl çıkarmış olması, yaşanan gerçek bir olayın kurmaca gerçeklikle işlenen eleştirisi şeklinde yorumlanabilir.

2.2. Cinsiyet Rolünde Kadın: Cinsel Obje

Eski çağlardan günümüze dek kadının temsili, toplumdaki konumu ve rolü yönüyle tartışmaya açıktır. İlgüdüsel olarak birbirini tamamlayan ve hayatlarını birleştirme noktasına gelen kadın ve erkek arasındaki ayrım, değişen ve gelişen çağlardan günümüze dek gitgide belirginleşen bir hâl alır. Bu ayrımı, toplumsal cinsiyet kavramını kullanarak açıklayan toplum bilimci Ann Oakley, kadın ve erkek

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 3 - Number: 2 p. 114-127, Winter 2025

kimliklerinin oluşmasında bazı önemli noktaları öne sürer. En önemli belirti olan cinsiyeti, biyolojik; toplumsal cinsiyeti ise psikolojik ve kültürel kavramlar olarak açıklar (1985: 18-19). Dolayısıyla toplumun kadın ve erkek kimliklerini kültürel normlara göre inşa etmesi, toplumsal cinsiyetin biyolojik değil, kültürel bir temele dayandığını göstermektedir (Bal ve Reyhanoglu, 2022: 4). Anaerkil yapıya sahip olan ilk çağlarda, mağaralarda çizilen kadın şekillerinin doğurganlığı temsil etmesi doğrultusunda kadın, kutsallaştırılır. Kutsal bir konumda görülen kadın, patriyark (ataerkil) yapıya geçişle birlikte, erkeğin üremedeki rolünün anlaşılması sonucunda ikincil konuma düşer. Bununla birlikte avcı-toplayıcı dönemde erkeğin fiziksel gücü sebebiyle kadından daha aktif bir rol oynaması ve dinî etkiler, erkek ile kadın arasındaki uçurumu derinleştirir (Kalpanoglu, 2006: 9-11).

Türk ideolojisinde kadının yeri hususunda Köprülü'ye göre, Türk destan ve efsanelerinde zenginlik; sağlıklı olmak ve ardından bir kadının varlığıyla tamamlanan bütünsel bir değer olarak kabul edilir. Ancak İslamiyet'in kabulüyle birlikte Arap ve İran kültürlerinin etkisi, kadının toplumsal konumunu cinsiyet temelinde bir ikincilleştirmeye dönüştürmüştür. Bu dönüşüm, İslamiyet'e geçiş dönemine ait eserlerden biri olan Kutadgu Bilig'de açık biçimde görülmektedir. Eserde, kadının küçük yaşta evlendirilmesi ve erkek tarafından toplumdan korunması dolayısıyla kamusal alandan uzak tutulması gerektiği vurgulanır (2009: 193-194). Toplumsal cinsiyet rollerine dayalı kadın-erkek ayrımı, yalnızca oryantalist dinî ve kültürel yapılarla sınırlı kalmayıp Batı düşünce tarihinde de köklü bir biçimde yer edinmiştir. Kadının fiziksel özellikleri, tarihsel süreçte zihinsel kapasiteyle ilişkilendirilmiş; bu durum, onun düşünsel yetkinliğinde bir eksiklik olduğu yönünde yorumlanarak entelektüel anlamda ikincil konumda görülmesine neden olmuştur (Schopenhauer, 2006: 8). Benzer bir örnekle; Platon'un ideal düzeni anlattığı *Devlet* adlı eserinde, kadının eğitim aldığı takdirde birçok toplumsal alanda yer alabileceği düşüncesi öne çıkarken toplumsal kalıplara bağlı kalarak onu erkeğin gerisinde konumlandırması, dikkat çekici bir çelişki oluşturur. (Aritürk, 2017: 33-34).

Genel çerçevede, kadın; toplumsal kalıpta öncelikle erkeği memnun etmek, üremek ve hanesine bakmakla rollenen bir meta olarak görülür. Kadının namusla özdeşleştirildiği ataerkil sistemlerde, erkeğin rolü sadece koruyucu değil, aynı zamanda denetleyici bir biçim alır. Kadın, dış tehditlerden korunması gereken bir varlık olarak görülürken, namusun da ailedeki erkekler tarafından temsil edildiği kabul edilir (Atlı, 2012: 180). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında zorluklar yaşayan kadın, erkek egemen bakış açısında daha çok cinsellikle kimlik kazanır. Bu durum, sanata ve edebî eserlere de etki eder.

Bu çalışmada, tematik olarak incelenenler dâhil olmak üzere Başar Başarır'ın tüm öykülerinde, kadına yönelik yaklaşımların çoğunlukla cinsiyetçi ifadelerle ve cinsellik üzerinden vurgulandığı görülür. Yazar, bir söyleşisinde öykülerinde kullandığı eril söylemleri bilinçle yarattığını açıkça belirtir: “Evet, bir erkek bakış açısı var romanda, hemen kabul edeyim. Erkek bakış açısını doğrulayan ya da onaylayan değil ama sergileyen bir metin olarak ortaya koydum. Bu böyle. Bu hatta çok çok hafifletilmiş hali. Yaşadığımız toplumda, şu 78 milyon Türkiye’de, bu kitapta olduğundan çok daha kötü durumdayız” (Çoban, 2017). Yazarın tematik olarak işlediği kadının cinsellikle ilişkilenen rolü, toplumsal gözlemlerin farkındalığı şeklinde öykülerinde eleştirel bir yaklaşımla olgunlaşır.

Teklifinizle İlgiilenmiyorum adlı eserde bulunan “Distolcüler” öyküsünde evliliğe genel bakışta, kadının cinsellikle öne çıkması açıkça vurgulanır: “İyi ki de evlenmiştik. Çünkü gerçekte her şeyiyle mini minnacık olan bu çok az tanıdığım hatun kişi, sıra yatağa geldiğinde büsbütün değişmiş, bütün çekingenliğinden bir lahza sıyrılmış, adeta bir kaplan üzerime atılarak o yayla gibi şilteyi ikimize dar etmişti” (Başarır, 2013: 106). Öyküde, kadının cinsel bir obje görünümünün yanı sıra yalnızca birey olarak toplumda kimlik edinmesi mümkün değildir: “Kız, orospu olursa babasındandır, kadın orospu olursa kocasındandır” (Başarır, 2013: 124) Bu doğrultuda kadının, yaşamı boyunca gösterdiği tüm

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 3 - Number: 2 p. 114-127, Winter 2025

eylemlerin, erkek tarafından yönlendirilmesi gereksinimine yazar tarafından vurgu yapılır. *Teklifinizle İlgilenmiyorum* kitabına adını veren “Teklifinizle İlgilenmiyorum” adlı öyküsünde de iş hayatında var olan kadına bakış, mütemadiyen cinsellikle ilişkilendirilir: “*Masanın önündeki misafir koltuğunda kıpır kıpır kıpraşan mini etekli afet*” (Başarır, 2013: 41). Öyküde, eril toplum yapısına karşı kadının iş hayatındaki varlığı kabul edilemez bir eleştiri unsurudur. Kadının sosyal statüdeki varlığı, kanıksanmış rolleriyle sınırlandırılır: “*Eytan tatsız konuları bir uzman avukat tavrıyla bayağılaşmadan konuşabilen kadınlardandı. Bir süre seyretmeye devam etti misafirinin bakımlı orta yaş işkadını hallerini*” (Başarır, 2013: 45-48). Kadın, gelenekler düzeyinde yaşamadığı sürece erkek hegemonyasıyla toplumun her alanında tek tipleştirilir. Öyküde söylem ve düşüncelerle açıkça belirtilir ki kadın, fiziksel açıdan cinsel bir obje şeklinde sunulur.

Kadın-cinsellik ilişkisini tematik bağlamda güçlendiren bir diğer örnek ise *Bize Umut Gerek* adlı kitapta bulunan “Biz-Boğazlı Kazak” öyküsüdür. Boşanmış bir adamın yolda görüp beğendiği kadını evine götürmek istemesi üzerine başlayan öykü, kadını istismar edip öldürmesiyle sonlanır. Öyküde, erkek bakış açısı ve eril söylemler hâkimdir; erkek, kadını istediği yönde şekillendirdiği obje-nesne hâlinde görür. Öyküde, kanıksanmış erkek bakış açısı kadının tasviriyle aktarılır: “*Ressamın küçüğü, soğanın cücüğü. Akademi civcivi, henüz kuluçkada, yazık Sucuk gibi olmuş. Ama taze sucuk. Acılı mıdır acep, tadına baktırır mı?*” (Başarır, 2014: 54). Temada, güçlü erkek karşısında, tepki gösteremeyecek zayıflıkta işlenen kadın fenotipi dikkat çeker. Cinsellik odağında nesneleşen kadının eleştirisi, kadınlara karşı öfke besleyen adam doğrultusunda istismarla açığa çıkar: “*Hem şimdi kalkıp tutsak sizi böyle belinizden sıkı sıkı, dayasak arkanızı o parmaklıklara, sonra yaslansak yavaşça üzerinize... Abansak, abansak.*” (Başarır, 2014: 60). Öyküde erkeğin baskınlığına karşın kadının, sesinin ve sözünün olmayışı yanı sıra ölümünün de sessizce gerçekleşmesi; kadının var olma sorununun toplumsal dışavurumudur. Başarır, tematik bağlamda; öyküdeki adamın bu olaydan sıyrılıp gündelik yaşantısına kolaylıkla dönmesini ve olayı, eril söylemlerle normalleştirmesi bakımından günümüz toplumunun eleştirisine kurmaca gerçeklik doğrultusunda ayna tutar.

Verilen örneklerden hareketle toplumsal cinsiyet bağlamında kadın, tarihsel süreçte kutsal bir figürden cinsel bir objeye indirgenmiş; modern edebiyatta da bu bakış açısının izleri hâlâ sürmekte olduğu çıkarımında bulunabiliriz. Başarır Başarır’ın öykülerinde tematik olarak incelenen kadın figürünün temsili, daha çok eril dil ve erkek bakış açısıyla şekillenir. Kadın, ya erkek egemen sistemin bir parçası ya da onun arzularını tatmin eden bir nesne olarak sunulur. Bu temsiller, yalnızca bireysel tercihler değil, toplumsal kabullerin ve cinsiyetçi normların bir sonucu olarak kurguda şekillenir.

2.3. Toplumsal bir baskı: Evlilik

Aşk, sevgi ve emek gibi bağların güçlenmesiyle kadın ve erkeğin hayatlarını birleştirme arzusu doğar. Bunun yanı sıra evlilik kurumu, toplumsal bir statü ve başarı göstergesi olarak görülür ve böylelikle ona kutsallık atfedilir. Belirli toplumsal normlar üzerine inşa edilen evlilikler; ekonomik, sosyal ve siyasal etkiler doğrultusunda geleneksel kalıplarla şekillenir. Sennet, duygusal bağların siyasal sonuçları olduğunu ifade eder (2011: 9). Gelenek ve kültür etmenlerine maruz kalan birey, sosyolojik kalıplara uymak zorunda kalır. “Evliliğin ‘Kutsal’ Politikası ve Eleştirisi” adlı makalede, sosyolojik bakışta kadın ve erkeğin evliliğe yaklaşımının farkına dikkat çekilir: “*Kadınlar için evlilik, topluma katılmanın önemli bir yoludur, bu nedenle evlenmediklerinde toplumsal açıdan fire sayılırlar. Erkekler içinse evlilik, bir yazgı değil; tercih meselesidir. Bekâr olmayı seçebilecekleri, geç evlenebilecekleri gibi hiç evlenmeyebilirler de*” (Nuhoğlu ve Çoban, 2022). Kadının toplumda, değer ve güven bulması evlilikle şekillenirken erkek içinse evlilik, çoğunlukla bireysel bir istek olarak görülebilir. Kolektif bilinçle kurulan aile düzeninde evliliğe yüklenen kutsallık algısı, boşanma fikrini zorlaştıran bir gerektir: “*Evliliğe yüklenen değer ve atfedilen kutsallık boşanma durumunda önemli bir anlam*

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 3 - Number: 2 p. 114-127, Winter 2025

sorunu yaratmaktadır. Evliliklerin sonsuza dek süreceğine yönelik bir idealle evlenildiğinden boşanma aşamasında taraflar, evliliklerinin neden sonsuza dek devam etmediğini açıklamakta yorumsal bir problemle karşı karşıya kalırlar” (Hopper, 2001: 430-445). Anlaşmazlıklar doğrultusunda, evliliğin sürmesi için çocuk yapılması fikri ise bir diğer toplumsal dayatma olarak görülür. Sorunları azaltmak veya görmezden gelmek için atılan bu adım, çocuğun sorunlu bir aile ortamında büyümesi açısından daha büyük sorunlar doğurmaktadır: “Anne babanın çocuklarıyla olan ilişkileriyle birlikte, anne babanın kendi aralarındaki ilişki tarzı da çocuğun psiko-sosyal gelişiminde önemli bir faktördür” (Öztürk, 2020). Bu doğrultuda çocuğun travmatik büyüme ortamı, ertelenen sorunlara eklenerek boşanma fikrini tekrar gündeme getirir.

Başar Başarır’ın öykülerinde tematik olarak evlilik baskısı, toplumsal çıkarlar gözeterek çeyiz, çevre sözü gibi ananelerin etkisinde kalan bireylerin evliliğe zorlanması şeklinde açığa çıkar. İkili ilişkilerin uyumu göz ardı edilerek bir statü olarak yaklaşılın aile kurumunda, boşanma durumunun çocuk yapma fikriyle ötelenmesi öykülerde işlenir. Toplumsal baskının kişide uyandırdığı problemler, eleştirel bir yaklaşımla tematik unsurları belirginleştirir. *Bize Umut Gerek* adlı kitabın “Sen-Çikolata” öyküsünde, Yeşim ve annesi arasındaki diyaloglarla görülen evliliğin bireyin özgürlüğünü kısıtlaması, çeyiz, eşya gibi metalara verilen gereksiz önem ön plana çıkar. Tematik olarak belirginleşen ilk husus; annenin, güven alanı olarak gördüğü evlilik için kızına yaptığı ısrarıdır. Yazar, öyküde anlatıcı olarak belirirken annenin tavrını sosyolojik bir söylemle okura yansıtır: “Evde kalmaktan korkuyor annen. Şu acımasız, sert dünyada yalnız kalmaktan korkuyor. İşte bu yüzden fark etmiyor onun gözünde, Ahmet-Mehmet, Orhan-Morhan, İsmet-Kısmet” (Başarır, 2014: 31). Yeşim, iş hayatında kariyer yapan özgür bir kişidir. Anne ise toplumun dayattığı kurallar doğrultusunda yaşayan geleneksel bir tip olarak tasarlanır. Kızının evli olmadan çalışması ve sosyal hayatının olmasından rahatsız olan anne, toplum gözünde evde kaldığı, yaşının geçtiği söylentilerine uğramaması için çabalar. Öyküde, ikili ilişkiler arasındaki uyum gözetilmeksizin kişinin karakteri yerine gelenek motifleri daha baskın bir hâl alır.

Temayı belirginleştiren bir diğer husus ise bireyin, değer yargılarının aksine toplumsal kalıplara uyma zorunluluğudur. Yazar, öyküdeki anne kişisi üzerinden toplumun, evlilik ve aile yapısı üzerindeki kalıplarını yansıtır: “Yıllardır sözde sana çaktırmadan biriktirdiği ve topluca çeyiz adı verilen onca ıvır zıvırı alıp giderken, arkanda bıraktığın kadın ne olacak?” (Başarır, 2014: 31). Öyküde eş seçimi, uyum, mutluluk, bireysel tercih ötelenerek sosyolojik kalıpların ve kuralların birey üzerinde aşılamayacak bir baskı yaratması dikkat çeker: “Yeşim’in Bir Özgürlüğü Başka Bir Özgürlük Adına Feda Edişinin Ardından” (Başarır, 2014: 31). Öykü, tematik bağlamda bireye yüklenen toplumsal sorumlulukları öne çıkarır. Yazar, öykü aracılığıyla bireyin yaşantısını toplumsal bir kalabalıkla inşa ettiğini vurgular. Öyküde bireysel özgürlük dışında, metalara verilen önem ve sosyolojik dayatmalar dikkat çeker. Başarır, *Havaalanında Satılmayan Kitaplar* adlı öykü kitabında bulunan “Herkes Kızgın” öyküsünde, çocuk gelişiminde aile yapısının önemine dikkat çekerken modern zamandaki evliliklerin devinimle boşanmaya evrilmesini işler.

Öyküde sorunlu ve mutsuz bir aile ortamında büyüyen çocuk, sevgisiz ve duyarsız yaklaşımlarıyla dikkat çeker. Yazar, öykü kişisi aracılığıyla aile yapısının önemine vurgu yaparak toplumsal bir serzenişte bulunur: “İnanamıyorum, inanamıyorum. Böyle çocukları kim nereden, nasıl yetiştiriyor? Hangi ev, aile düzeni böyle patavatsız, saygısız, hiçbir şeyin önünde eğilmeyen, hiçbir üst ilke ya da prensibe bağlı olmayan insanlar yapar. Nasıl, nasıl, nasıl?” (Başarır, 2015: 16). Çocuğun tüm eylemleri, aile yapısının yansıması olarak gösterilir. Başarır, öyküde aile yapısının eleştirisinin yanı sıra evlilik kurumuna dair söylemler ile sosyolojik bir soruna ışık tutar: “Yeni zamanda evlilik nedir ki? Ayrılığın bir diğer adı” (Başarır, 2015: 29). Kurguda, toplum tarafından evlilik kurumuna verilen kutsallığı eleştiren yazar, modern zamanda bireylerin kişisel özgürlük alanlarına tahammülsüzlükleri doğrultusunda boşanmaların sıklığına dikkat çeker. Son olarak *Bize Umut Gerek* kitabında bulunan

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 3 - Number: 2 p. 114-127, Winter 2025

“Enişte” öyküsünde evlilik baskısı temasında beliren bir diğer örnek, boşanma aşamasında evliliği kurtarmak için dayatılan çocuk yapma fikridir. Öykü, boşanmak için avukat olan eniştesinin yanına giden adamın dava açma isteği ile başlar. Ancak enişte, toplumsal baskının yansıması olarak öyküde belirginleşir. Boşanma avukatı olmasına karşın evliliğin sürdürülmesi için “Altın Top” adlı hikâyeyi anlatması kurguda ironik bir düzlem yaratır: “*Kayınbiraderini kardeşten ayrı görmeyen enişte dinler görünmüş. Ama davayı bile açmamış. Altın top hikâyesi ondan mirastır sülaleye. O gün almış babamı karşısına, meşhur masalı anlatmış. Geçenlerde babam bir daha anlattı, kafamı okşaya okşaya*” (Başarır, 2014: 118). Öyküde, dava açmak için gelenleri idealize edilmiş fikirlerle vazgeçiren avukat, evliliklerin toplumsal kabuller kıskacında bitirilmemesi gerektiğini vurgular. Altın top hikâyesi, evlilikteki çocuğu temsil eder: “*Akşam eve gidince çıkarıyoruz ortaya. Ben atayım sen yakala derken sabahın nasıl olduğunu bile anlamıyoruz, kavga etmeye ne vakit kalıyor ne de mecal*” (Başarır, 2014: 119). Öyküye tematik olarak yaklaşıldığında evliliğin sürdürülmesi için çocuk yapma fikri, ilerleyen süreçte bu sorunların tekrar etmesi şeklinde yeniden açığa çıkar: “*O altın top benim işte. Sessizliğin çocuğu. Asık suratların, ya sabırların biteviye tanığıyım*” (Başarır, 2014: 119). Tematik bağlamda öykü doğrultusunda, evlilik kurumuna dair eleştirileri ileten yazar, eşlerin sorunlu bağlarının çocuk üzerindeki etkisine dikkat çeker. Böylelikle toplumsal bir baskı olarak beliren evlilik teması, bireylerin yaşadığı çeşitli problemlerle vurgulanır.

SONUÇ

Günümüz öykü yazarları arasında önemli bir yer edinen Başar Başarır, öykülerinde seçtiği konular ve deneysel dil kullanımlarıyla özgünlüğü yakalar. İçinde bulunduğu toplumun meselelerine duyarlı olan yazar, yaşanmış veya yaşanması muhtemel olan sorunları eserlerinde kurmaca gerçekliğin imkânları dâhilinde işler. Bireysel ve toplumsal konuları ironi ve mizahi söylemlerle işleyen Başarır, modern ve postmodern tekniklerle öykülerini zenginleştirir.

Bu çalışmada Başar Başarır’ın öykülerine tematik olarak eleştirel bir yaklaşım esas alınmıştır. Öyküler, ferdî ve toplumsal temalar şeklinde ayrılıp sıklıkla tekrar eden konuların belirginleşmesi doğrultusunda örneklendirilmiştir. Ferdî temalar, bireyin ontolojik bunalımı doğrultusunda kaygı ve yabancılaşma etkisinin dışavurumu ile belirirken aşk teması ise umutsuzluk ve yalnızlıkla sonuçlanır. Toplumsal temalar, komün bir uyku hâline karşı bireysel bir uyanışla tepkisel olarak öykülerde belirir. Cinsellik teması ise toplumda, kadına bakışın nesneleştirilmesi şeklinde açığa çıkarken evlilik teması, toplumsal bir baskı doğrultusunda bireye yüklenen sorumluluklar neticesinde ele alınmıştır.

Başar Başarır, bireyin ve toplumun karmaşık iç dünyasını başarıyla yansıtan bir yazar olarak öne çıkar. Onun öyküleri, sıradan görünen hayat hikâyelerini derinlemesine analiz ederken okuru hem bireysel hem de toplumsal sorunların farkındalığına davet eder. Özetle hem edebiyat eleştirisi alanında hem de toplumun değişen dinamiklerini anlamada Başarır’ın öyküleri, tartışılması ve üzerine düşünülmesi gereken önemli bakış açıları sunar.

KAYNAKÇA

- Argunşah, Hülya (2004). “Milli Edebiyat”. *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Artürk, Mete Han (2017). “Platon’un Toplum İdeali İçerisinde Kadının Yeri”. *Düşünme Dergisi*, S. 10, s. 28-38.
- Aristoteles (2014). *Poetika*. (Çev: İsmail Tunalı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 3 - Number: 2 p. 114-127, Winter 2025

Atlı, Ferda (2012). "Aile Kavramının Ağaoğlu Romanlarındaki Akisleri". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, C. 8, S. 31, s. 177-198.

Bal, Mehmet Hakkı ve Reyhanoğlu, Gönül (2022). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Âşık Şevki Halıcı'nın Hikâyelerinde Kadın. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 8, s. 899-924.

Başarır, Başar (2013). *Teklifinizle İlgilenmiyorum*. İstanbul: Can Yayınları.

Başarır, Başar (2014). *Bize Umut Gerek*. İstanbul: Can Yayınları.

Başarır, Başar (2015). *Havaalanında Satılmayan Kitaplar*. İstanbul: Can Yayınları.

Bates, Herbert Ernest (2001). *Yazınsal Bir Tür Olarak Kısa Öykü*. (Çev: Gökçen Ezber). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Baudelaire, Charles (2006). *Paris Sıkıntısı*. (Çev: Tahsin Yücel). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bilgin, Nuri (1999). *Kolektif Kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Camus, Albert (2017). *Yabancı*. İstanbul: Can Yayınları.

Çoban, Murat Şevki (2017). "Edebiyatçı arada kaynayıp gidiyor". K24 (k24kitap.org). (Erişim Tarihi: 05.04.2025).

Demir, Ayşe (2006). "Başlangıcından Cumhuriyete Kadar Ana Çizgileriyle Türk Hikâyesi" *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 4, S. 7, s. 99-128.

Descartes, Rene (2017). *Metot Üzerine Konuşma*. (Çev: Atakan Altınörs). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayını.

Dirlikyapan Özata, Jale (2010). *Kabuğunu Kıran Hikâye*. İstanbul: Metis Yayınları.

Eflâtun (1989). *Birinci Alkibiades*. (Çev: İrfan Şahinbaş). İstanbul: MEB Yayınları.

Emre, İsmet (2006). *Postmodernizm ve Edebiyat*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ersoy, Bahar ve Karadeniz, Mustafa (2022). "Sema Kaygusuz'un Öykülerinde Kadın Karakterler", *Söylem Filoloji Dergisi*, C. 7, S. 3, s. 789-806.

Evis, Ahmet (2018). "Başar Başarır'ın Distolcüler Öyküsünde Toplumsal Eleştirinin Kişi Kadrosu Üzerinden Temsili". *III. Uluslararası Mesleki ve Teknik Bilimler Kongresi*, s. 3697-3704, Gaziantep.

Evis, Ahmet (2020). "Güven Turan'ın Dalyan Romanında Benlik Arayışı", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, C.12, S. 24, s. 1-32.

Evis, Ahmet (2021). *Türk Romanında Postmodernizm*. İstanbul: Kriter Yayınevi.

Eyüboğlu, Sabahattin (2003). *Ömer Hayyam Dörtlükler-Rubailer*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hopper, Joseph. (2001). "The Symbolic Origins of Conflict in Divorce". *Journal of Marriage and Family*, S. 63, s. 430-445.

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 3 - Number: 2 p. 114-127, Winter 2025

Kalpanoğlu, Sedef (2006). *Çin’de Kadın İmgesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kavruk, Hasan ve Pala, İskender (1998). “Hikâye–Divan Edebiyatı”. *İslâm Ansiklopedisi*. 17. Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kolcu, Ali İhsan (2011). *Öykü Sanatı*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Kolektif (2019). “Proust Anketi: Başar Tarihi: Başarır”
<https://parsomenedebiyat.com/2019/10/29/proust-anketi-basar-basarir/>. (Erişim Tarihi: 23.05.2025).

Köprülü, Mehmet Fuat (2009). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Marks, Karl ve Engels, Friedrich (2018). *Komünist Manifesto*. (Çev: Tanıl Bora). İstanbul: İletişim Yayınları.

Moran, Berna (2020). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Nuhoğlu, Hatice ve İçağasıoğlu Çoban, Arzu (2022). “Evliliğin ‘Kutsal’ Politikası ve Eleştirisi”. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, S. 5, s. 503-519.

Oakley, Ann (1985). *Sex, gender and society*. Aldershot, England: Gower.

Oğuz, Orhan (2012). “Yusuf Atılgan’ın Hikâyelerinde Kent”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume S. 7/1 Winter, s. 1653-1669. Türkiye. (Erişim Tarihi: 10.05.2025).

Öztan Ulusoy, Yıldız (2020). “Orta Yaş Dönemi Bireylerin İçinde Bulundukları Yaş Dönemine İlişkin Algıların İncelenmesi”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.19, S. 74, ss. 587-601.

Öztürk, Ahu (2020). “Çocuğa kötü muamelenin psikolojik ve gelişimsel sonuçlarını önlemek”. *Turk J Child Adolesc Ment Health*, C. 27, S. 1, s. 7-19. DOI: 10.4274/tjcamh.galenos.2020.47955.

Platon (2015). *Şölen (Symposion)*. (Çev: Saffet Babür). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sartre, Jean Paul (2005). *Varoluşçuluk*. (Çev: Asım Bezirci). İstanbul: Say Yayınları.

Schopenhauer, Arthur (2006). *Aşka ve Kadınlara Dair*. (Çev: Ahmet Aydoğan). İstanbul: Say Yayınları.

Sennett, Richard (2011). *Otorite*. (Çev: K. Durand). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 3. Baskı.

Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim Tarihi: 18.05.2025).